

AGNIESZKA MANDZIUK, JAROSŁAW KIKULSKI, STANISŁAW PARZYCH

Spoleczne potrzeby i preferencje w zakresie wypoczynku na terenach chronionych na przykładzie rezerwatu przyrody „Nad Tanwią”

Social needs and preferences in the field of leisure in protected areas
– ‘Nad Tanwią’ nature reserve case study

ABSTRACT

Mandziuk A., Kikulski J., Parzych S. 2019. Społeczne potrzeby i preferencje w zakresie wypoczynku na terenach chronionych na przykładzie rezerwatu przyrody „Nad Tanwią”. Sylwan 163 (12): 1016-1024. DOI: <https://doi.org/10.26202/sylwan.2019078>.

Forests covered by various forms of nature protection are a popular resting place for the society. The choice of a certain place for the leisure depends not the attractiveness of the area, but also on its availability, the condition of the infrastructure, and on the preferences of tourists. The aim of the research was to determine the significance of the ‘Nad Tanwią’ nature reserve (‘NT’ NR) for tourism and recreational purposes. The following aspects were considered: the motives of arrival, forms of spending free time, frequency of visits and length of stay. The ‘NT’ NR is a landscape reserve with an area of 41.33 ha located in the Józefów Forest District (SE Poland). The research material consisted of the data from questionnaires collected in the survey conducted from May to September 2017 in the ‘NT’ NR. The research covered a group of 341 respondents. For statistical analysis we used Friedman ANOVA (with Davenport’s modification), chi-square function in the logarithmic form (so-called G function), Mann-Whitney and Kruskal-Wallis tests. The visitors most often came to the ‘NT’ NR mainly due to the need to rest (61% of respondents), interesting landscape (57%) and the proximity of the reserve from their place of residence (39%). Most tourists spent time on walks (50% of the time), trips (21%) and cycling (17%). The respondents visited the examined area on average over 11 times, and the average length of their stay was 3 days. Statistically significant differences in the needs and preferences depending on the social characteristics of the respondents were obtained. Inhabitants of the cities declare a greater need for tourism and recreation comparing to the rural residents. The ‘Nad Tanwią’ nature reserve is frequented by local population, therefore their needs in this area should be met. Hence the need for further research is to learn about their preferences in terms of necessary of infrastructure and tourist information. These factors contribute to the greater development of tourism and recreation, and ‘NT’ NR could be an example of a sylvatouristic product of this region.

KEY WORDS

forms of leisure, social needs, protected areas, forests

ADDRESSES

Agnieszka Mandziuk ⁽¹⁾ – e-mail: agnieszka.mandziuk@wl.sggw.pl

Jarosław Kikulski ⁽²⁾ – e-mail: jaroslaw.kikulski@wl.sggw.pl

Stanisław Parzych ⁽¹⁾ – e-mail: stanislaw.parzych@wl.sggw.pl

⁽¹⁾ Katedra Urządzania Lasu, Dendrometrii i Ekonomiki Leśnictwa, SGGW w Warszawie; ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa

⁽²⁾ Katedra Użytkowania Lasu, SGGW w Warszawie; ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa

Wstęp

Prawie 81% lasów w Polsce to obszary ogólnodostępne, o charakterze dóbr publicznych [Klocek 1999], na terenie których istnieje możliwość realizacji turystyki i rekreacji. Szczególnie chętnie odwiedzane przez turystów są lasy objęte różnymi formami ochrony przyrody, m.in. parki narodowe, krajobrazowe i rezerваты przyrody. Gałązka [2009] wskazuje na turystykę jako jedną z najważniejszych funkcji parków narodowych, a Paschalis-Jakubowicz [2009] zauważa, że wielofunkcyjność i atrakcyjność lasów powoduje, że obecnie stały się one przedmiotem zainteresowania różnych grup społecznych w kraju i za granicą. Lasy są naturalnym miejscem wypoczynku, szczególnie dla mieszkańców dużych aglomeracji miejskich, a także celem indywidualnych i zorganizowanych wycieczek [Lasy... 2018]. Rozwój turystyki na terenach chronionych uwarunkowany jest wieloma czynnikami, musi jednak odbywać się przy zachowaniu rygorów ochrony środowiska – właściwy stosunek człowieka do przyrody jest warunkiem osiągnięcia różnorodnych korzyści [Gaworecki 2007]. Dlatego też ważnym aspektem jest prowadzenie badań w zakresie specyfiki ruchu turystyczno-rekreacyjnego na terenach cennych przyrodniczo. Zagadnienia związane z wypoczynkiem na terenach chronionych prezentowane są w literaturze przedmiotu [Puciatto 2009; Grabowski i in. 2011; Janeczko, Gućma 2015; Kałamucka 2015; Mandziuk 2015; Dzioban i in. 2016; Janeczko 2017; Referowska-Chodak 2017]. Należy zauważyć, że na wzrost zainteresowania turystyką i rekreacją w lasach wpływa proces bogacenia się społeczeństwa. Dotyczy to zwłaszcza terenów chronionych, dlatego też przypisywana jest im szczególna wartość w wielu kategoriach nierynkowych [Żylicz 2004, 2014; Płotkowski 2010]. Wypoczywający w lasach oczekują dobrej organizacji ruchu turystycznego i rekreacyjnego, odpowiedniej infrastruktury oraz rzetelnej informacji w tym zakresie [Kikulski 2009, 2011]. Ich świadomość w zakresie znaczenia pozaprodukcyjnych funkcji lasów stopniowo wzrasta, co sprawia, że zwiększa się komfort ich życia. Badania naukowe dotyczące potrzeb i preferencji turystów oraz rekreantów w zakresie wypoczynku na różnych obszarach leśnych podejmowane były wielokrotnie [Janowsky, Becker 2003; Arnberger 2006; Kikulski 2008; Dhakal i in. 2012; Skłodowski i in. 2013; De Meo i in. 2015; Mandziuk 2015; Janeczko i in. 2017b; Agimass i in. 2018; Gołos 2018; Panek 2018; Rauba, Wyszygiel 2018]. Jednocześnie należy mieć na względzie, że z uwagi na stale zmieniające się relacje las-społeczeństwo istnieje potrzeba prowadzenia dalszych badań, dotyczących niematerialnych funkcji lasów położonych na różnych terenach.

Celem pracy było ustalenie znaczenia rezerwatu przyrody „Nad Tanwią” pod kątem wypoczynku, z jednoczesnym poznaniem, czy w ramach poszczególnych badanych aspektów, tj. motywów odwiedzin rezerwatu, form aktywności oraz czasu przeznaczanego na odpoczynek, istnieją różnice zależne od cech społecznych respondentów (płci, wieku, miejsca zamieszkania, wykształcenia, zawodu oraz dochodu).

Materiał i metody

Rezerwat przyrody „Nad Tanwią” (RP „NT”) znajduje się na terenie Nadleśnictwa Józefów (RDLP w Lublinie), w południowo-wschodniej części kraju. Jest to rezerwat krajobrazowy o powierzchni 41,33 ha. Powołany został Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego (z 18 lipca 1958 roku) w celu zachowania w stanie naturalnym malowniczego i charakterystycz-

nego krajobrazu dolin potoków Tanwi i Jelenia, z licznymi wodospadami w skalistym korycie potoku oraz z lasem mieszanym z udziałem jodły na granicy jej naturalnego zasięgu (<http://crfop.gdos.gov.pl>). Na terenie rezerwatu znajduje się ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna „Nad Tanwią”. Jest to teren chętnie odwiedzany – wielkość ruchu turystyczno-rekreacyjnego szacowana jest przez pracowników nadleśnictwa na około 110 tys. osób rocznie (na podstawie danych uzyskanych z licznika przejść).

Materiał badawczy stanowią dane zebrane w badaniach ankietowych przeprowadzonych od maja do września 2017 roku na grupie 341 dorosłych respondentów przebywających na terenie RP „NT”. Do badań wykorzystano kwestionariusz ankiety rozdawanej – otrzymano zwrot wszystkich kwestionariuszy i poddano je analizie. W zależności od wariantów rozkładu zmiennej dwuwarstwowej średni błąd procentowy z próby 341 ankiet wyniósł 7% (przy poziomie ufności 95%) [Babbie 1995].

Analizę statystyczną przeprowadzono, korzystając z testów nieparametrycznych, gdyż rozkłady odpowiedzi na zadane pytania odbiegały od rozkładu normalnego (ustalono testem Shapiro-Wilka):

- w celu ustalenia, czy istnieją statystycznie istotne różnice znaczenia powodów przybycia do rezerwatu oraz ważności poszczególnych rodzajów aktywności – ANOVA Friedmana (modyfikacja Davenporta);
- w określeniu różnic odpowiedzi w zależności od cech społecznych respondentów: w zakresie pytania o powód przyjazdu – funkcja chi-kwadrat w postaci logarytmicznej (tzw. funkcję G) [Stupnicki 2003];
- w zakresie znaczenia rodzajów aktywności, liczby odwiedzin rezerwatu i długości pobytu – test U Manna-Whitneya (płeć) oraz ANOVA Kruskala-Wallisa (pozostałe cechy społeczne).

Różnice kwalifikowano jako istotne przy $p < 0,05$. W odniesieniu do funkcji G otrzymane wartości statystyki porównano z wartościami tablicowymi dla przyjętego poziomu istotności (0,05) i liczby stopni swobody. Analizę danych uwzględniającą dochód respondentów wykonano na próbie 315 ankiet, gdyż w pozostałych kwestionariuszach respondenci nie udzielili odpowiedzi na to pytanie.

Wyniki

Respondenci najczęściej przyjeżdżali do RP „NT”, aby odpocząć (61,3%) oraz z uwagi na jego ciekawy charakter (56,6%). Bliskość rezerwatu od miejsca zamieszkania stanowiła powód przyjazdu na teren badań dla 39,0% ankietowanych, dla 21,7% respondentów była to realizacja zainteresowań, a 12,6% osób wskazało brak innej możliwości wypoczynku. W ramach tego pytania respondenci mogli wskazać kilka odpowiedzi. Wykazano istotne różnice ($p=0,002$) znaczenia powodów przyjazdu do RP „NT”.

W zakresie wariantu odpowiedzi „potrzeba wypoczynku” stwierdzono brak statystycznie istotnych różnic w zależności od płci ($G=2,73$), wykształcenia ($G=1,47$), zawodu ($G=2,84$) i dochodu na osobę ($G=4,49$). Istotne różnice wystąpiły w zakresie wieku respondentów ($G=5,56$; najczęściej osoby w przedziale wieku 36-45 lat – 65,6%, najrzadziej osoby najstarsze – 39,1%, czyli w wieku powyżej 65 lat) oraz ich miejsca zamieszkania ($G=7,81$; najczęściej osoby pochodzące z miejscowości o liczbie mieszkańców >100 tys. – 86,8%, najrzadziej osoby mieszkające na wsi – 50,0%).

W ramach następnego powodu przyjazdu, tj. „ciekawego charakteru terenu” (źródnicowane ukształtowanie terenu, liczne wodospady), nie stwierdzono różnic w zależności od płci ($G=0,34$), miejsca zamieszkania ($G=3,39$), wykształcenia ($G=0,87$) i zawodu ankietowanych ($G=2,97$). Wyka-

zono je w zależności od wieku ($G=8,76$; najczęściej osoby w wieku 36-45 lat – 65,6%, najrzadziej respondenci najmłodsi, czyli w wieku 18-25 lat – 43,9%) i dochodu respondentów ($G=7,97$; najczęściej osoby o dochodzie z przedziału 2001-3000 zł – 69,2%, najrzadziej osoby o dochodzie od 1001 do 1500 zł – 46,5% oraz respondenci, którzy zadeklarowali dochód powyżej 3000 zł – 45,5%).

Analiza motywu „bliskość terenu od miejsca zamieszkania” nie wykazała istotnie statystycznych różnic w zależności od płci ($G=0,47$), wieku ($G=3,00$), wykształcenia ($G=1,40$), zawodu ($G=1,17$) oraz dochodu na osobę ($G=3,60$). Różnice istotne statystycznie istniały w zależności od miejsca zamieszkania ($G=15,56$; najczęściej osoby mieszkające na wsi – 50,0%, najrzadziej osoby pochodzące z miejscowości o liczbie mieszkańców od 50 do 100 tys. – 23,1%).

Analiza udzielonych odpowiedzi dotyczących ostatniego motywu odwiedzin – „realizacji zainteresowań” – nie wykazała istotnych różnic w zależności od płci ($G=2,23$), wieku ($G=2,80$), miejsca zamieszkania ($G=2,81$), wykształcenia ($G=2,93$) oraz zawodu ($G=2,24$). Różnice istotne statystycznie wystąpiły w zależności od dochodu respondentów ($G=5,41$; najczęściej osoby deklarujące dochód 2001-3000 zł – 38,5%, najrzadziej osoby o dochodzie 501-1000 zł – 18,9%).

Najważniejszą formą wypoczynku na terenie RP „NT” okazały się spacery – respondenci prawie połowę czasu (49,6%) poświęcali na ten rodzaj aktywności. Jednocześnie ankietowani średnio 20,5% czasu przeznaczali na wycieczki poznawcze, 16,5% – na jazdę rowerem, 6,2% – na bieganie, a pozostałe 7,1% – na inne rodzaje aktywności. Analiza statystyczna wykazała, że deklarowany przez respondentów czas przeznaczany na różne formy wypoczynku różnił się istotnie ($p=0,002$).

Wyniki analizy statystycznej dotyczącej poszczególnych form spędzania wolnego czasu wskazują na brak istotnych różnic w przypadku „spacerów” w zależności od płci ($p=0,11$), wieku ($p=0,12$), wykształcenia ($p=0,21$), zawodu ankietowanych ($p=0,51$) oraz ich dochodu ($p=0,76$). Różnic istotnych statystycznie nie wykazała również analiza w zakresie „wycieczek poznawczych” w zależności od płci ($p=0,37$), wykształcenia ($p=0,96$), dochodu ($p=0,94$) i zawodu ankietowanych ($p=0,37$), a także „jazdy rowerem” w zależności od płci ($p=0,06$), wieku ($p=0,06$), miejsca zamieszkania ($p=0,36$), wykształcenia ($p=0,48$), zawodu ($p=0,59$) i dochodu ($p=0,93$). Różnice istotne statystycznie dotyczyły wariantu odpowiedzi „spacery” w zależności od miejsca zamieszkania ($p=0,03$). Najmniej czasu (42,3%) na tę formę wypoczynku w RP „NT” przeznaczali turyści z miejscowości >100 tys. mieszkańców, natomiast we wszystkich pozostałych grupach – nieco ponad 50% (tab.). Natomiast w przypadku „wycieczek” różnice te stwierdzono w odniesieniu do wieku ($p=0,03$) i miejsca zamieszkania ($p<0,001$). Najwięcej czasu na wycieczki poznawcze przeznaczyły osoby w wieku 46-55 lat (27,6%), a najmniej – w wieku 26-35 lat (15,3%). Wycieczki były najczęściej wskazywane przez respondentów pochodzących z miast >100 tys. mieszkańców (29,0%), a najrzadziej (14,8%) przez turystów z miast od 50 do 100 tys. mieszkańców.

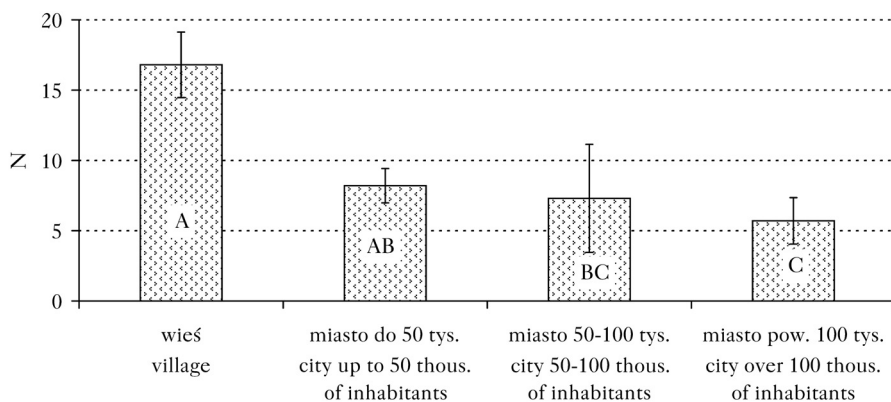
Respondenci odwiedzili RP „NT” średnio 11,5 razy, 9,7% z nich przebywało na tym terenie po raz pierwszy. Kolejne 14,4% ankietowanych odwiedziło ten teren po raz drugi, a 11,1% po raz trzeci. Najwięcej osób (33,1%) odwiedziło rezerwat więcej niż 9 razy. Analiza statystyczna częstości pobytu na terenie RP „NT” („ile razy respondenci odwiedzili rezerwat”) nie wykazała istotnych różnic w zależności od płci ($p=0,17$), wykształcenia ($p=0,37$), zawodu ($p=0,22$) i dochodu ankietowanych ($p=0,04$; dalsza analiza w postaci wielokrotnego porównania średnich rang dla wszystkich prób nie wykazała różnic). Natomiast różnice te stwierdzono w zależności od wieku ($p<0,001$; najwięcej respondenci w wieku 56-65 lat – 16,9 dnia, a najmniej w wieku 26-35 lat – 8,0 dni) oraz miejsca zamieszkania ($p<0,001$). Mieszkańcy wsi (okolicznych) wyraźnie więcej razy odwiedzają RP „NT” w porównaniu z mieszkańcami miast. Jednocześnie stwierdzono zależność – im większe miasto, tym mniejsza liczba odwiedzin (ryc. 1).

Tabela.

Udział [%] czasu poświęconego na różne formy wypoczynku w rezerwie przyrody „Nad Tanwią” w zależności od wieku i miejsca zamieszkania respondentów

Structure [%] of time spent on various forms of leisure in the 'Nad Tanwią' nature reserve depending on the age and respondents' place of residence

		Spacery Walking	Wycieczki poznawcze Cognitive walks	Jazda rowerem Cycling
Wiek (lata) Age (years)	16-25	44,3	21,0	15,2
	26-35	46,0	15,3	19,2
	36-45	54,0	21,2	18,6
	46-55	46,6	27,6	12,6
	56-65	59,1	16,8	18,0
	>65	42,6	17,2	12,6
Miejsce zamieszkania Place of residence	wieś village	51,6	17,3	19,2
	miasto do 50 tys. mieszkańców city up to 50 thous. inhabitants	51,0	21,3	14,3
	miasto 50-100 tys. mieszkańców city 50-100 thous. inhabitants	52,5	14,8	17,9
	miasto pow. 100 tys. mieszkańców city over 100 thous. inhabitants	42,3	29,0	12,7

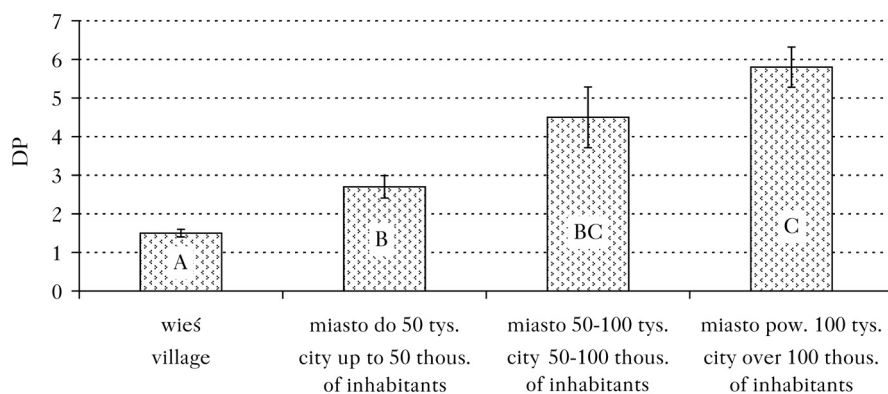
Ryc. 1.

Zależność średniej liczby odwiedzin w rezerwie przyrody „Nad Tanwią” (N) od miejsca zamieszkania respondentów

Dependence of the average number of visits to the 'Nad Tanwią' nature reserve (N) on the respondents' place of residence

A, B, C - grupy jednorodne przy $p < 0,05$; homogeneous groups at $p < 0,05$

Średnia długość jednego pobytu w RP „NT” wyniosła 2,9 dnia. Stwierdzono brak istotnych różnic w zakresie długości pobytu w zależności od płci ($p=0,58$), wykształcenia ($p=0,20$) i zawodu respondentów ($p=0,047$; dalsza analiza w postaci wielokrotnego porównania średnich rang nie wykazała różnic) i dochodu ($p=0,014$; dalsza analiza nie wykazała różnic). Czas poświęcony na wypoczynek różnił się istotnie w zależności od wieku ($p=0,003$; najdłuższej osoby w wieku 36-45 lat – 3,6 dnia, najkrócej z przedziału 56-65 lat – 1,7 dnia) oraz miejsca zamieszkania ($p < 0,001$). Mieszkańcy wsi (okolicznych) wyraźnie krócej przebywają na terenie badań w porównaniu z mieszkańcami miast. Im większe miasto, tym dłuższy pobyt (ryc. 2).

Ryc. 2.

Zależność średniej długości jednego pobytu w rezerwacie przyrody „Nad Tanwią” (DP [dni]) od miejsca zamieszkania respondentów

Dependence of the average length of the single stay in the ‘Nad Tanwią’ nature reserve (DP [days]) on the respondents’ place of residence

oznaczenia jak na rycinie 1; denotes as in figure 1

Dyskusja

Rozwój turystyki w danym regionie kształtowany jest m.in. przez sposób spędzania wolnego czasu [Gaworecki 2007]. Przeprowadzone badania wskazują, że najczęstszym motywem przyjazdu do RP „NT” była potrzeba odpoczynku (61%). Powód ten najczęściej wskazywali także przebywający na terenie Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Janowskie” (LKP „LJ”) – 31% ankietowanych [Mandziuk 2014] oraz LKP „Lasy Olsztyńskie” (LKP „LO”) – 34% respondentów [Kaczyńska 2017]. Tereny Roztocza Środkowego charakteryzują się bogactwem walorów przyrodniczych. Aspekt ten był podkreślany przez 57% osób biorących udział w badaniach. Również Sawicki i Golian [2010] wskazują na ten motyw odwiedzin jako decydujący dla 39% turystów wypoczywających w lasach Roztocza Środkowego. Ważnym czynnikiem wpływającym na wybór miejsca odpoczynku jest odległość od miejsca zamieszkania. Świadczą o tym wyniki badań na terenie RP „NT”, w trakcie których 39% przebywających na tym terenie wskazało ten powód przyjazdu. Prawidłowości te potwierdzają także badania przeprowadzone na terenie Otwockiej Plaży Miejskiej (OPM), zlokalizowanej nad objętą ochroną rezerwatową rzeką Świder – 30% wypoczywających [Mandziuk, Pyra 2016], jak również w rezerwacie przyrody „Skarpa Ursynowska” (RP „SU”) – 27% ankietowanych [Kaczyńska i in. 2018].

Spacerowanie stanowi najczęstszą formę spędzania wolnego czasu na wielu obszarach cennych przyrodniczo w naszym kraju. W RP „NT” 50% osób biorących udział w badaniach spędziło swój wolny czas, spacerując. Również respondenci przebywający w LKP „LJ” w pierwszej kolejności wskazywali tę formę rekreacji – 72% [Mandziuk 2014]. Podobne wyniki uzyskano: w ramach badań w gospodarstwach agroturystycznych (74%) [Zawadka, Zawadka-Pietrzak 2016], w LKP „Lasy Oliwsko-Darżbulskie” (71%) i LKP „Lasy Beskidu Śląskiego” (65%) [Gołos 2018], na terenie nadleśnictw Hława i Dąbrowa (67%) [Kikulski 2008], w LKP „LO” (64%) [Kaczyńska 2017], w badaniach wśród mieszkańców gminy Rogów (52%) [Sławski, Sławska 2009] oraz w RP „SU” (51%) [Kaczyńska i in. 2018]. Jednocześnie badania Skłodowskiego i in. [2013] wykazały, że na różnych wybranych terenach leśnych na spacerach podczas wizyt rodzinnych respondenci przeznaczają 46% czasu. Spacerowanie to forma rekreacji wskazywana często również na obszarach

leśnych za granicą, np. w śródmiejskich lasach Wiednia (40-49% ankietowanych) [Arnberger 2006] czy w lasach miejskich Stuttgartu (70% wypoczywających stanowili piesi) [Janowsky, Becker 2003]. Preferowane rodzaje aktywności powinny być brane pod uwagę przez zarządców różnych terenów przy podejmowaniu decyzji w zakresie odpowiedniego udostępnienia danego obszaru. Dotyczy to przede wszystkim obszarów charakteryzujących się dużą presją ruchu turystyczno-rekreacyjnego. Szczególną uwagę należy zwrócić na infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną w postaci obiektów liniowych, uwzględniającą potrzeby turystów i rekreantów w różnym wieku i o różnym stopniu sprawności [Janeczko i in. 2017a].

Turyści odwiedzają leśne obszary cenne przyrodniczo z różną częstotliwością. W świetle przeprowadzonych badań wyróżnia się grupa respondentów (33%), która zadeklarowała, że odpoczywała na terenie RP „NT” 10 i więcej razy. Byli to głównie mieszkańcy okolicznych miejscowości. Tylko 10% ankietowanych wskazało, że przebywają na terenie rezerwatu po raz pierwszy. Odmienne wyniki badań charakteryzują teren LKP „Lasy Janowskie”, wynika z nich bowiem, że 57% turystów wypoczywało tam pierwszy raz [Mandziuk 2014]. Ślaski i Ślaska [2009] wskazują, że najwięcej (40%) ankietowanych odwiedziło tereny leśne gminy Rogów kilka razy w ciągu roku, podobnie jak odwiedzający Mazowiecki Park Krajobrazowy – 38% respondentów w 2000 roku i 45% w 2012 roku [Janeczko i in. 2017b]. Najczęściej, tj. codziennie, odwiedzało lasy położone na terenie gminy Czarna Białostocka 22% respondentów [Rauba, Wysztygiel 2018]. Najrzadziej, tylko raz w roku, przebywało 49% ankietowanych w Parku Krajobrazowym „Lasy Janowskie” (PK „LJ”) [Mazurek-Kusiak 2016].

Średnia długość pobytu na terenie RP „NT” wyniosła 2,9 dnia. Wyniki te są bardzo zbliżone do deklarowanej przez turystów długości odpoczynku w LKP „LJ” (2,6 dnia) [Mandziuk 2014, 2015; Mandziuk, Parzych 2017]. Janeczko i in. [2017b] dowodzą, że obecnie w lasach dominuje rekreacja jednodniowa, co potwierdzają badania Mazurek-Kusiak [2016] na terenie PK „LJ”, gdzie 68% ankietowanych przyjechało na 1 dzień. Ponad 85% wypoczywających na terenie LKP „LJ” przebywało tam od 1 do 3 dni [Mandziuk 2014, 2015; Mandziuk, Parzych 2017]. Na terenie Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego wypoczynek 50% turystów trwał kilka dni w roku [Panek 2018]. Można zatem zauważyć, że turyści preferują wyjazdy krótkie. Dla porównania Kikulski [2015] wykazał, że na terenach leśnych nadleśnictw Dąbrowa i Hawa wypoczynek trwał zazwyczaj kilkanaście dni (35%) lub kilka tygodni (31%). Wynika to ze specyfiki terenu – wypoczynek na pojezierzach ma w głównej mierze charakter urlopowy (w ośrodkach wypoczynkowych, na prywatnych działkach). Długość pobytu w danym regionie uzależniony jest m.in. od dostępności infrastrukturalnej obszaru, zwłaszcza liczby i jakości miejsc noclegowych. W przypadku Otwockiej Plaży Miejskiej nie był to jednak czynnik decydujący o długości odpoczynku, bowiem ponad 50% respondentów przebywało nad rzeką Świder sumarycznie do 21 dni w roku [Mandziuk, Pyra 2016]. Byli to głównie mieszkańcy sąsiadujących ze sobą miejscowości Otwock i Józefów, leżących w bezpośrednim sąsiedztwie OPM, którzy nie korzystali z bazy noclegowej.

Główną funkcją rezerwatów przyrody jest ochrona przyrody. Jest to zagadnienie szczególnie ważne w aspekcie udostępniania tych terenów wypoczywającym. Funkcja społeczna, którą również pełnią tereny chronione, musi być bowiem podporządkowana funkcji ochronnej, a ewentualna budowa (rozbudowa) infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej musi odbywać się bez szkody dla środowiska przyrodniczego [Radecki 2011]. Zachowanie równowagi między realizacją wypoczynku a ochroną środowiska przyrodniczego może mieć miejsce jedynie przez rozwój turystyki zrównoważonej, która zdaniem Kurka [2003] łączy aspekty ekologiczne i społeczno-ekonomiczne na obszarach cennych przyrodniczo.

Wnioski

- ✦ Respondenci wysoko oceniają walory turystyczno-rekreacyjne terenu RP „NT” – stanowią one drugi w kolejności ważności motyw odwiedzin tego terenu. Najważniejszym powodem przyjazdu jest potrzeba wypoczynku. Tym samym należy uznać, że teren rezerwatu ma duże znaczenie dla wypoczynku, zwłaszcza dla lokalnej społeczności.
- ✦ W zależności od cech społecznych ankietowani charakteryzują się różnymi preferencjami w zakresie motywów odwiedzin, form spędzania wolnego czasu, częstości odwiedzin i długości pobytu na terenie rezerwatu.
- ✦ Mieszkańcy miast częściej deklarują potrzebę wypoczynku w lesie niż respondenci mieszkający na wsi.
- ✦ Najczęstszą formą spędzania wolnego czasu na terenie RP „NT” są spacery. Uzyskane wyniki są zbliżone z wynikami badań przeprowadzonych na innych terenach leśnych.
- ✦ Ze względu na deklarowaną formę spędzania wolnego czasu na terenie RP „NT” (spacery, wycieczki poznawcze, jazda rowerem) należy zwrócić uwagę na udostępnianie obiektów liniowych wraz z ich odpowiednim oznakowaniem. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do potrzeb ochrony przyrody (kanalizacja ruchu turystyczno-rekreacyjnego), jak i spełnienia potrzeb osób wypoczywających.

Literatura

- Agimass F., Lundhede T., Panduro T. E., Jacobsen J. B. 2018. The choice of forest site for recreation: A revealed preference analysis using spatial data. *Ecosystem Services* 31: 445-454.
- Arnberger A. 2006. Recreation use of urban forests: An inter-area comparison. *Urban Forestry and Urban Greening* 4: 135-144.
- Babbie E. 1995. *The Practice of Social Research*. Wadworth Publishing Company, Belmont.
- De Meo I., Paletto A., Cantiani M. G. 2015. The attractiveness of forests: Preferences and perceptions in a mountain community in Italy. *Annals of Forest Research* 58 (1): 145-156.
- Dhakal B., Yao R. T., Turner J. A., Barnard T. 2012. Recreational users' willingness to pay and preferences for changes in planted forest features. *Forest Policy and Economics*, 14: 34-44.
- Dzioban K., Płoskonka P., Bosek A., Sadowski M. 2016. Ruch turystyczny na ścieżce dydaktycznej „Do Lipkowskiej Wody” w Kampinoskim Parku Narodowym. *Studia i Materiały CEPL* 49B: 173-180.
- Gałązka M. 2009. Turystyka zrównoważona w parkach narodowych w opinii respondentów. *Studia i Materiały CEPL* 23: 123-130.
- Gaworecki W. W. 2007. *Turystyka*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Gołos P. 2018. Społeczne i ekonomiczne aspekty pozaprodukcyjnych funkcji lasu i gospodarki leśnej – wyniki badań opinii społecznej. *Prace Instytutu Badawczego Leśnictwa. Rozprawy i Monografie*, Sękocin Stary.
- Grabowski T., Kałamucka W., Kałamucki K. 2011. Udostępnianie Roztoczańskiego Parku Narodowego do celów turystyki. *Studia i Materiały CEPL* 28: 42-47.
- Janecko E. 2017. Turystyka i rekreacja w polskich parkach narodowych. W: Janecko E., Woźnicka M. [red.]. *Turystyka i rekreacja na terenach niezurbanizowanych w rozwoju zrównoważonym*. Katedra Użytkowania Lasu, Wydział Leśny, SGGW w Warszawie.
- Janecko E., Fialová J., Woźnicka M., Wojtan R., Kotásková P. 2017a. Preferencje niepełnosprawnych na wózkach inwalidzkich w zakresie rekreacji w lasach Polski i Republiki Czeskiej. *Sylvan* 161 (2): 170-176. DOI: <https://doi.org/10.26202/sylvan.2016120>.
- Janecko E., Guema M. 2015. The evaluation of the tourist capacity in the Roztoczański National Park. *Folia Forestalia Polonica A* 57 (2): 90-95.
- Janecko E., Woźnicka M., Tomusiak R., Dawidziuk A., Kargul-Plewa D., Janecko K. 2017b. Preferencje społeczne dotyczące rekreacji w lasach Mazowieckiego Parku Krajobrazowego w latach 2000 i 2012. *Sylvan* 161 (5): 422-429. DOI: <https://doi.org/10.26202/sylvan.2017006>.
- Janowsky D., Becker G. 2003. Characteristics and needs of different user groups in the urban forest of Stuttgart. *Journal for Nature Conservation* 11 (4): 251-259.
- Kaczyńska A. 2017. Wycena pozaprodukcyjnych świadczeń lasu na przykładzie funkcji turystycznej w Leśnym Kompleksie Promocyjnym „Lasy Olsztyńskie”. Praca magisterska. Wydział Leśny, SGGW w Warszawie.

- Kaczyńska A., Tulwin P., Feliński J., Frąckowiak R., Mandziuk A. 2018. Nierynkowa wartość funkcji rekreacyjnych rezerwatu przyrody Skarpa Ursynowska. *Studia i Materiały CEPL* 56: 177-189.
- Kałamucka W. 2015. Usługi ekosystemów dla turystyki na przykładzie projektowanego Transgranicznego Rezerwatu Biosfery Roztocze. *Studia i Materiały CEPL* 45: 90-96.
- Kikulski J. 2008. Preferencje rekreacyjne i potrzeby zagospodarowania rekreacyjnego lasów nadleśnictw Hława i Dąbrowa (wyniki pierwszej części badań). *Sylvan* 152 (5): 60-71. DOI: <https://doi.org/10.26202/sylvan.2006106>.
- Kikulski J. 2009. Turystyczno-rekreacyjne funkcje lasów – obraz społecznych potrzeb w zakresie przepływu informacji. *Sylvan* 153 (1): 62-72. DOI: <https://doi.org/10.26202/sylvan.2006184>.
- Kikulski J. 2011. Aspekty udostępniania lasów do celów rekreacji. *Studia i Materiały CEPL* 28: 288-292.
- Kikulski J. 2015. Preferencje społeczne w zakresie czasu wypoczynku w lasach obrębów Warlubie i Drwęca. *Zarządzanie Ochroną Przyrody w Lasach* 9: 76-85.
- Klocek A. 1999. Pozaprodukcyjne funkcje lasu jako publiczne świadczenia gospodarki leśnej oraz stany jej równowagi. *Sylvan* 143 (12): 5-20.
- Kurek W. 2003. Turystyka zrównoważona – turystyka przyszłości. W: Biliński J., Sawaryn D. [red.]. *Turystyka czynnikiem integracji międzynarodowej*. WSiLZ, Rzeszów.
- Lasy Państwowe w liezbach. 2018. DGLP, CILP, Warszawa.
- Mandziuk A. 2014. Wycena wybranej grupy pozaprodukcyjnych funkcji lasu na przykładzie Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Janowskie”. Rozprawa doktorska. Wydział Leśny, SGGW w Warszawie.
- Mandziuk A. 2015. Preferencje turystów odwiedzających Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Janowskie” – aspekty ekonomiczne. *Studia i Materiały CEPL* 45: 148-154.
- Mandziuk A., Parzych S. 2017. Wartość funkcji rekreacyjnej Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Janowskie”. *Zarządzanie Ochroną Przyrody w Lasach* 11: 251-261.
- Mandziuk A., Pyra A. 2016. Wycena funkcji rekreacyjnej terenów leśnych na przykładzie Otwockiej Plaży Miejskiej. *Studia i Materiały CEPL* 49B: 143-152.
- Mazurek-Kusiak A. 2016. Ocena infrastruktury turystycznej oraz promocja produktów turystycznych Parku Krajobrazowego „Lasy Janowskie”. *Ekonomia i Środowisko* 1 (56): 156-166.
- Panek D. 2018. Turystyczne i rekreacyjne zagospodarowanie Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego. Praca magisterska. Wydział Leśny, SGGW w Warszawie.
- Paschalis-Jakubowicz P. 2009. Leśnictwo a leśna turystyka i rekreacja. *Studia i Materiały CEPL* 23: 29-35.
- Płotkowski L. 2010. Wycena wartości nierynkowej wybranej grupy pozaprodukcyjnych funkcji lasu. W: Szyszko J. [red.]. *Ocena i wycena zasobów przyrodniczych*. Wydanie II. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Puciato D. 2009. Turystyka i rekreacja na obszarach przyrodniczo cennych na przykładzie Parku Krajobrazowego Góry Opawskiej. *Studia i Materiały CEPL* 23: 227-231.
- Radecki W. 2011. *Ochrona walorów turystycznych w prawie polskim*. Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa.
- Rauba M., Wysztygiel S. 2018. Social perception of forest functions of the example of the municipality of Czarna Białostocka. *Economics and Environmental Journal of the Polish Association of Environmental and Resource Economists* 3 (66): 208-217.
- Referowska-Chodak E. 2017. Turystyka i rekreacja na pozostałych obszarach chronionych w Polsce. W: Janeczko E., Woźnicka M. [red.]. *Turystyka i rekreacja na terenach niezurbanizowanych w rozwoju zrównoważonym*. Katedra Użytkowania Lasu, Wydział Leśny, SGGW w Warszawie.
- Sawicki B., Golian S. 2010. Dziedzictwo kulturowe Roztocza Środkowego jako czynnik rozwoju turystyki. *Krajobrazy rekreacyjne – kształtowanie, wykorzystanie, transformacja*. Polska Asocjacja Ekologii Krajobrazu, *Problemy Ekologii Krajobrazu* 27: 345-351.
- Skłodowski J., Gołoś P., Skłodowski M., Oźga W. 2013. The preferences of visitors to selected forest areas for tourism and recreational purposes. *Leś. Pr. Bad.* 74 (4): 293-305.
- Sławski M., Sławski M. 2009. Las jako miejsce wypoczynku i rekreacji – analiza oczekiwań społecznych na przykładzie gminy Rogów. *Studia i Materiały CEPL* 23: 140-150.
- Stupnicki R. 2003. *Analiza i prezentacja danych ankietowych*. AWF, Warszawa.
- Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 18 lipca 1958 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody. 1958. M.P. Nr 62, poz. 355.
- Zawadka J., Zawadka-Pietrzak J. 2016. Zachowania i oczekiwania turystów dotyczące wypoczynku w gospodarstwach agroturystycznych funkcjonujących na obszarach przyrodniczo cennych. *Ekonomia i Środowisko* 1 (56): 117-128.
- Żyliż T. 2004. *Ekonomia środowiska i zasobów naturalnych*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Żyliż T. 2014. *Cena przyrody*. Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok.